

Негода Ю.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Nehoda Yuliia,
Ph.D., Associate Professor of the Department of Finance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ ВІДНОСИН ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА БАЗІ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Негода Ю.В. Удосконалення інституційних основ відносин земельної власності на базі інструментів державно-приватного партнерства. У статті висвітлено принципи державно-приватного партнерства у сфері землеустрою, окреслено загальні переваги державно-приватного співробітництва та визначено основні цілі модернізації земельної політики. Обґрунтовано необхідність створення низьковитратної системи управління земельними ресурсами на базі інструментів державно-приватного партнерства та раціонального розподілу функцій між державними та приватними інститутами відповідно до виконуваних завдань, що дасть змогу мінімізувати ризики, забезпечить прискорення здійснення соціально значущих програм в аграрному секторі за рахунок додаткового поповнення бюджету, підвищить якість послуг і розширить доступ до інформації через активне залучення в процес управління приватних партнерів. Визначено, що державно-приватне партнерство стає ключовою ланкою в системі трансформації аграрного сектору, що сприяє виходу його на шлях інноваційного розвитку, однак темпи розвитку форм державно-приватного партнерства, методи регулювання відстають від потреб ринкової економіки та вимагають подальшого вдосконалення.

Ключові слова: аграрний сектор, державно-приватне партнерство, інструменти, механізми, трансформація.

Негода Ю.В. Совершенствование институциональных основ отношений земельной собственности на базе инструментов государственно-частного партнерства. В статье освещены принципы государственно-частного партнерства в сфере землеустройства, определены общие преимущества государственно-частного сотрудничества и определены основные цели модернизации земельной политики. Обоснована необходимость создания низкозатратной системы управления земельными ресурсами на базе инструментов государственно-частного партнерства и рационального распределения функций между государственными и частными институтами в соответствии с выполняемыми задачами, что позволит минимизировать риски, обеспечит ускорение осуществления социально значимых программ в аграрном секторе за счет дополнительного пополнения бюджета, повысит качество услуг и расширит доступ к информации через активное вовлечение в процесс управления частных партнеров. Определено, что государственно-частное партнерство становится ключевым звеном в системе трансформации аграрного сектора, способствует выходу его на путь инновационного развития, однако темпы развития форм государственно-частного партнерства, методы регулирования отстают от потребностей рыночной экономики и требуют дальнейшего совершенствования.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственно-частное партнерство, инструменты, механизмы, трансформация.

Nehoda Yuliia. Improvement of institutional bases of land ownership relations on the basis of public-private partnership instruments. The main reasons for the establishment of a public-private partnership are, on the one hand, the lack of budget funds for the development of the social sphere of the economy, the inability to further raise taxes to supplement the budget, and on the other, to improve the quality of services and to increase access to information through active involvement of the private sector. The benefits of public-private partnership are determined by the optimization of institutional support for economic reform, the formation of land ownership relationships that function effectively with minimal cost. The article describes the principles of public-private partnership in the field of land management, outlines the general benefits of public-private cooperation. It is stated that the modernization of land policy should provide for the realization of four main goals: the final formation of the system of land tenure and land use; creation of an infrastructure of the land market that is adequate to the needs of the subjects of land relations and the requirements of the civilized world; creating a system of incentives to ensure the rational and effective use of land resources and conditions; formation of an effective system of state control over land use, prevention of their degradation. The magnitude of these goals requires the identification of specific tasks,

the solution of which will determine the trajectory of development of the strategic land management system within the framework of public-private partnership at different levels of the hierarchy. The necessity to create a low-cost land management system based on public-private partnership instruments and rational distribution of functions between public and private institutions in accordance with the tasks performed, which will minimize the risks, will accelerate the implementation of socially significant programs in the agricultural sector by increasing the budget quality of services and will increase access to information through active involvement in the process of managing private partners. It is determined that public-private partnership is becoming a key element in the system of transformation of the agricultural sector, which contributes to its path to innovative development, but the pace of development of forms of public-private partnership, regulatory methods are lagging behind the needs of a market economy and require further improvement.

Key words: agrarian sector, public-private partnership, tools, mechanisms, transformation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Непродумана земельна політика, заснована на запозиченні інститутів, ефективних в інших країнах, без урахування української специфіки, призвела до того, що в Україні сформувався унікальний інститут «неефективної» приватної власності. Так, інституційна структура державного управління земельними ресурсами в Україні характеризується недостатньою визначеністю відомчих обов'язків, протиріччям інтересів різних міністерств та відомств, розпиленням повноважень, а також істотним ослабленням державної вертикалі влади в сфері здійснення земельної політики.

Зазначимо, що необхідність виділення підсистеми стратегічного управління земельними ресурсами в складі державно-приватного партнерства (ДПП), зумовлена такими положеннями:

- специфіка земельних ресурсів як об'єкта державного і господарського управління вимагає комплексного підходу до управління ними і як об'єктом нерухомості, і як просторовим базисом, і як природним ресурсом з урахуванням їх цільового використання та відтворення споживчих властивостей в довгостроковій перспективі;

- земельні ресурси виступають специфічним об'єктом громадських і приватних інтересів, які об'єктивно суперечать один одному, володіючи високою споживчою вартістю, що вимагає регулювання обороту земель та державного контролю за їх перерозподілом між власниками;

- використання земель у господарській діяльності, що характеризується посиленням антропогенного навантаження на екосистеми, вимагає державного контролю за землекористувачами з метою забезпечення екологічної стійкості соціально-економічних систем і охорони земель.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. З подальшим розвитком ринкової економіки вченими-економістами приділяється багато уваги дослідженню інституціональних основ функціонування державно-приватного партнерства. Різноманітним аспектам співпраці влади та бізнес-структур присвячені праці: М. Дерябіної, Ю. Коваль, С. Нездоймінова, О. Огій, М. Сороки та інших. У наукових працях цих авторів розглянуто різні аспекти цього питання, але потребує подальшого дослідження обґрунтування необхідності створення низьковитратної системи управління земельними

ресурсами на базі інструментів державно-приватного партнерства.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є визначення напрямів удосконалення інституційних основ відносин земельної власності на базі інструментів державно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Земля як стратегічний ресурс аграрного виробництва має низку особливостей, що визначають її сильні та слабкі сторони як фактора виробництва, і вимагає об'єктивної оцінки можливостей підвищення ефективності відтворювальних процесів і виявлення загроз втрати здатності земель до відтворення та їхньої деградації.

Сильні сторони земель сільськогосподарського призначення як об'єкта стратегічного управління проявляються у такому:

- продуктивні землі володіють природним відтворювальним потенціалом, який може бути збільшений у процесі їх раціонального використання в господарській діяльності;

- в Україні є кілька великих зон, що характеризуються досить високим рівнем природної родючості ґрунтів;

- різноманітність ґрунтів і природно-кліматичних зон дає змогу обробляти широкий спектр сільськогосподарських культур;

- сільські території з високим рівнем ґрунтового й агрокліматичного потенціалів характеризуються високим рівнем сільськогосподарської освоєності;

- в останні роки намітилася стійка тенденція залучення в господарський оборот невикористовуваних сільськогосподарських угідь;

- підвищення ефективності аграрного виробництва та його інвестиційної привабливості дали змогу забезпечити зростання якості техніко-технологічної бази значної частини сільськогосподарських виробників і збільшення інвестицій у відтворення продуктивних земель.

Водночас земельні ресурси як фактор виробництва породжують і низку проблем, пов'язаних з організацією їх відтворення, які можна визначити як слабкі сторони. До їх числа належать:

- розташування значної частини сільськогосподарських угідь у межах територій, що належать до зон ризикованого землеробства;

- різноманітність ґрунтів і природно-кліматичних умов, що вимагають різноманіття систем землеробства та постійної адаптації агротехнологій до мінливих умов здійснення господарської діяльності;

– унікальність кожної земельної ділянки, що вимагає врахування її специфічних особливостей під час організації використання і відтворення, проведення заходів щодо збереження та розвитку агроландшафтів;

– низький рівень продуктивності значної частки природних кормових угідь і досить високий ступінь їх деградації;

– обмежені можливості сільськогосподарських виробників щодо розроблення та реалізації стратегії переходу до систем адаптивно-ландшафтного землеробства;

– наявність певних протиріч між екологічною та економічною ефективністю відтворювальних процесів, що вимагають пошуку компромісу між можливостями підвищення інтенсивності використання земель та підвищення стійкості агроєкосистем за рахунок зниження рівня антропогенного навантаження;

– відсутність ефективної системи державного регулювання відтворення продуктивних земель та стимулювання землекористувачів і землевласників щодо підвищення їхньої родючості;

– нерозвиненість ринку землі та системи земельної іпотеки, що істотно знижує споживчі властивості землі як елемента підсистеми фінансового забезпечення господарської діяльності.

Слід зазначити, що у всіх суб'єктів земельних відносин є можливості мінімізації негативних наслідків, зумовлених проявом зазначених вище слабких сторін земельних ресурсів. Насамперед ці можливості пов'язані з:

– збільшенням обсягів державної підтримки сільського господарства та сільських територій;

– посиленням контролю з боку держави за цільовим використанням сільськогосподарських земель та їх відтворенням;

– поліпшенням фінансового становища сільськогосподарських виробників й активізацією їхньої інноваційної діяльності;

– активізацією господарюючих суб'єктів аграрного сектору з освоєння систем адаптивно-ландшафтного землеробства;

– появою на ринку інновацій нових селекційно-генетичних, техніко-технологічних й організаційно-управлінських рішень, що забезпечують збереження та примноження споживчих якостей продуктивних земель, а також запобігання їхній деградації.

Є також низка системних проблем, що становлять загрозу відтворенню земельних ресурсів. Як такі загрози слід виділяти:

– практично безконтрольну концентрацію земель сільськогосподарського призначення в руках великих компаній, в тому числі і зареєстрованих в офшорах;

– наявність значної кількості земельних ділянок, не взятих на кадастровий облік, що зумовлює наявність тіньового сектору використання землі та відсутність належного контролю за відтворенням земельних ресурсів;

– порушення балансу між великими, середніми та малими формами ведення аграрного виробництва в умовах пріоритетності державної підтримки суб'єктів великого агробізнесу зумовлює зниження ефективності відтворення земельних ресурсів фермерських господарств та господарств населення;

– скорочення чисельності сільського населення і його трудового потенціалу, виведення з господарського

обороту частини земель, що використовуються в секторі особистих підсобних господарств;

– втрату соціального контролю за сільськими територіями під час «вимирання» та ліквідації сільських поселень.

Система стратегічного управління земельними ресурсами повинна орієнтуватися на максимально повне використання їхніх сильних сторін та наявних можливостей підвищення ефективності їхнього використання, що дають змогу мінімізувати негативний вплив умов і загроз, що негативно впливають на відтворення продуктивних земель.

Формування ефективного інституційного середовища й адекватних йому форм землекористування можливе на основі взаємодії держави і приватного підприємництва, що позначається в українській практиці терміном “державно-приватне партнерство”. М. Дерябіна визначає державно-приватне партнерство як інституційний та організаційний альянс державної влади і приватного бізнесу з метою реалізації суспільно значущих проектів в широкому спектрі сфер діяльності [2].

С.Г. Нездоймінов [4] дає його визначення з урахуванням специфічних особливостей галузі як взаємовигідного співробітництва між державою і агробізнесом, що реалізовується в різних формах та ставить собі за мету підвищення конкурентоспроможності продукції на основі комплексного проведення модернізації (продуктової, технічної, технологічної, організаційної) у всіх галузях і сферах АПК. Також ним виділені основні форми державно-приватного партнерства: розроблення та реалізація цільових програм і національних пріоритетних проектів, надання концесій, створення особливих економічних зон, технопарків і технополісів, формування інтегрованих структур, кластерів та інвестиційних фондів. При цьому підкреслюється, що нові форми партнерства належить розвивати в землекористуванні.

Традиційно державне управління земельними ресурсами розглядається як діяльність держави, яка пов'язана з реалізацією функцій державного кадастрового обліку земель, їх державного моніторингу та контролю, землеустроєм, державної реєстрації прав на нерухомість і угод з нею, регулюванням обігу землі та процесами її перерозподілу, охороною земель, проведенням екологічних експертиз; ліцензуванням окремих видів діяльності; виділенням земельних ділянок, що є об'єктами оподаткування тощо. Але зміщення акцентів на розгляд земельних ресурсів, в першу чергу, як об'єкта нерухомості та просторового базису, призвело не тільки до спотворення функцій стратегічного управління, а й до порушення балансу інтересів суб'єктів земельних відносин, а також зумовило низький рівень ефективності державного регулювання процесів землекористування.

Ми згодні з думкою М. Сороки, який вважає, що державно-приватне партнерство слід розглядати як самостійну економічну категорію, формування толерантного ставлення між державою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства [6]. На особливу увагу в цьому зв'язку заслуговує дослідження Девіда Старка про рекомбіновану власність. Він зазначає, що з'являються нові форми власності, які стирають межі між громадським та приватним, розмивають організаційні кордони. Рекомбінована власність – це форма

організаційної гнучкості, слідуючи якій актори реагують на невизначеність організаційного середовища за допомогою диверсифікації своїх активів, а також шляхом перевизначення та рекомбінування ресурсів, що забезпечує декілька шляхів отримання цих ресурсів. Цей підхід може бути застосований до земельних ресурсів як активу в змішаних проєктах державно-приватного партнерства, так як ДПП розвивається там, де ресурс ефективного використання лише державної або тільки приватної форм власності вичерпаний або недостатній.

Недолік гарантованих прав знижує стимули до продуктивного та сталого використання земельних ресурсів або інвестування в них. Одним із напрямів аграрної політики в інтересах забезпечення прав і перерозподілу ресурсів є створення низьковитратних систем управління земельними ресурсами, заснованих на сучасних технологіях, автоматизації, реєстрації та партнерства з приватним сектором, що у свою чергу сприяє зниженню корупційного складника. У багатьох країнах управління земельними ресурсами є найбільш корумпованою з державних послуг.

Світовий досвід показує, що функції державних структур зводяться до обліку та опису об'єктів нерухомості, забезпечення планування та координації робіт, нагляду за кадастровою діяльністю, а приватні підприємці займаються, як правило, межування земель. Тому приватним ліцензованим землемірам поряд з технічними знаннями необхідно володіти відповідною юридичною підготовкою, оскільки під час встановлення меж земельної ділянки, сервітутів вони визначають межі поширення прав власності громадянина або юридичної особи [5]. Перелік послуг, що надаються приватними структурами, можна розширити, виходячи з особливостей національного законодавства та місцевих умов. Однак основні функції з управління земельними ресурсами та механізм передачі прав на землю слід зберегти за державними інститутами.

В Європі та світі спостерігається загальна тенденція до все більш широкого залучення приватного сектору до участі в різних видах діяльності, пов'язаних з веденням земельних кадастрів і реєстрацією земель, укрупненням земельних ділянок і наданням земельної інформації.

Головними причинами формування цього інституту є, з одного боку, недостатність бюджетних коштів, що спрямовуються на розвиток соціальної сфери економіки, неможливість подальшого підвищення податків для поповнення бюджету, а з іншого – поліпшення якості послуг та розширення доступу до інформації шляхом активного залучення приватного сектору. Вигоди партнерства державного і приватного секторів визначаються оптимізацією інституційного супроводу економічних реформ, формуванням відносин земельної власності, ефективно функціонуючих із мінімальними витратами.

У керівних принципів партнерства державного і приватного секторів у галузі управління земельними ресурсами [1] загальні переваги співпраці державного сектору з приватним є такими:

- збільшення загальної користі для уряду за належного розподілу ризиків між сторонами;
- підвищення гнучкості в постановці завдань та в питанні витрат;

- зменшення ризику перевитрати коштів й затримок з проєктами;
- зміцнення потенціалу, необхідного для досягнення мети;
- підвищення ступеня корисності та якості послуг, що надаються за рахунок посилення конкуренції;
- використання енергії та підприємливості приватного сектору.

Для приватного сектору загальні переваги співпраці з державними проявляються в такому:

- розширення можливості отримання прибутку на інвестований капітал;
- підвищення затратоефективності;
- створення додаткових стимулів для технологічних нововведень внаслідок конкуренції;
- розширення можливостей для створення спільних підприємств з іноземними компаніями.

Спільні вигоди ДПП можна визначити такими ефектами:

- спостерігається синергетичний ефект при спільному використанні ресурсів, а також у застосуванні управлінських ноу-хау;
- партнерства менш залежні від політичних чинників, відповідно, можуть діяти на більш професійному рівні;
- економія часу під час реалізації проєктів (виконання проєктів відбувається швидше із залученням державного фінансування);
- скорочення тиску на державні бюджети;
- модернізація державного сектору та прискорення вирішення суспільних завдань.

Для підвищення ефективності своєї діяльності держава прагне перейти від моделі прямого бюджетного фінансування інвестиційних проєктів до залучення додаткових ресурсів на умовах поділу ризиків. Перші схеми ДПП в Україні були розроблені більше 19 років тому, проте істотного поширення вони не отримали в зв'язку з відсутністю необхідної правової бази для їх реалізації.

Важливою перешкодою розвитку державно-приватного партнерства в нашій країні є високий податковий тягар. На думку Ю. Коваль, державна підтримка механізму ДПП повинна включати впровадження спеціальних режимів оподаткування (звільнення від податку на прибуток на період реалізації проєкту (податкові канікули), звільнення або зниження ставки податку на майно, податкові кредити та інші пільги щодо оподаткування) [3].

Ефективна реалізація проєкту ДПП передбачає державне регулювання з питань створення, вдосконалення та посилення інструментів захисту кредиторів. Для цього необхідне точне визначення кадастру забезпечень по позиках, або застави, або інший додаток, що містить інформацію про все рухоме або нерухоме майно позичальника. Подальший розвиток ДПП неможливий без приведення національних стандартів до вимог міжнародних фінансових інститутів, особливо в частині концесійних проєктів, за якими є законодавчі обмеження та заборони щодо передачі прав концесіонера, використання прав концесіонера як застави тощо.

Модернізація земельної політики, на нашу думку, повинна передбачати реалізацію чотирьох основних цілей:

- остаточне формування системи землеволодіння та землекористування, що дозволяє забезпечити захист

власності на землю і раціональне використання земель, в першу чергу, земель сільськогосподарського призначення;

– створення інфраструктури ринку землі, адекватної потребам суб'єктів земельних відносин і вимогам цивілізованого світу;

– формування системи стимулів забезпечення раціонального та ефективного використання земельних ресурсів та умов, що забезпечують баланс інтересів усіх суб'єктів земельних відносин;

– формування ефективної системи державного контролю за використанням земель, запобігання їх деградації.

Масштабність цих цілей вимагає виділення конкретних завдань, вирішення яких буде визначати траєкторію розвитку системи стратегічного управління земельними ресурсами в межах державно-приватного партнерства на різних рівнях ієрархії.

У межах реалізації першої мети слід визнати землю стратегічним ресурсом, що належать до категорії національного надбання, що потребує особливої державної уваги; провести повну інвентаризацію земель сільськогосподарського призначення та остаточну трансформацію земельних часток у конкретні земельні ділянки за рахунок коштів бюджету; закінчити постановку всіх земельних ділянок на кадастровий облік та забезпечити реєстрацію прав на них; створити умови для організації багаторівневої системи землевпорядного забезпечення раціонального використання земельних ресурсів; актуалізувати систему інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами та забезпечити достовірність інформації, необхідної для управління процесами раціонального використання земель та їх охорони.

Для досягнення другої мети необхідно: забезпечити інформаційну відкритість органів влади у сфері регулювання земельних відносин та угод із землею; розвинути інституційну інфраструктуру ринку землі; створити умови залучення земельних ресурсів в оборот за рахунок використання таких інструментів, як земельна іпотека, цінні папери, забезпечені земельними активами тощо; розробити систему заходів щодо демонополізації ринку землі та забезпечення його прозорості й декриміналізації.

Третя мета вимагає формування системи стратегічного планування та прогнозування використання земельних ресурсів та їх охорони; державної системи стимулювання раціонального й ефективного викорис-

тання земель сільськогосподарського призначення; надання підтримки землевласникам і землекористувачам щодо їх землевпорядного забезпечення; розроблення заходів щодо організації раціонального використання продуктивних земель і підвищення їхньої родючості та підготовки фахівців у галузі управління земельними ресурсами.

Досягнення четвертої мети може бути забезпечене за рахунок формування ефективної системи державного моніторингу використання земельних ресурсів, які забезпечують отримання об'єктивної та достовірної інформації, що вимагається для обґрунтування управлінських рішень у сфері організації використання земельних ресурсів; розроблення цільових національних та регіональних програм щодо запобігання опустелюванню сільськогосподарських угідь, щодо боротьби з водною та вітровою ерозією тощо; підвищення відповідальності землевласників й землекористувачів за деградацію ґрунтів і нераціональне використання продуктивних земель.

З метою подальшого розвитку державно-приватного партнерства у відносинах земельної власності нами пропонується такі концептуальні положення:

1) ДПП у відносинах земельної власності – це договірно-контрактний інституційно-організаційний альянс держави та бізнесу з приводу спільного використання державної та муніципальної земельної власності на основі злиття ресурсів держави та приватного сектору;

2) розвиток державно-приватного партнерства у відносинах земельної власності – це той механізм, який забезпечує безболісний перехід до ринкової економіки та показує синергійний ефект об'єднання двох головних сил в економіці: держави та приватного сектора;

3) повноцінний та ефективний механізм ДПП сприяє гармонізації системи відносин між державою, бізнесом та суспільством, забезпечує системну і структурну стійкість розвитку, а також оптимізує витрати на підтримку системної стійкості економіки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, державно-приватне партнерство стає ключовою ланкою в системі трансформації аграрного сектору, що сприяє виходу його на шлях інноваційного розвитку, однак темпи розвитку форм державно-приватного партнерства, методи регулювання відстають від потреб ринкової економіки та вимагають подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Державно-приватне партнерство як механізм реалізації нової регіональної політики: можливості застосування та практичні аспекти підготовки і впровадження інвестиційних проектів. URL: http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf (дата звернення: 24.09.2019).
2. Дерябина М. Государственно-частное партнерство: теория и практика. *Вопросы экономики*. 2008. № 8. С. 61–77. DOI: 10.32609/0042-8736-2008-8-61-77.
3. Державна підтримка у проектах державно-приватного партнерства. Взгляд юриста : веб-сайт. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/10/derzhavna-pidtrimka-u-proektah-derzhavno-privatnogo-partnerstva> (дата звернення: 25.09.2019).
4. Нездоймінов С.Г. Державно-приватне партнерство в агорекреаційній сфері регіону. *Агросвіт*. 2013. № 13. С. 17–22.
5. Огій О.С. Землі як об'єкт державно-приватного партнерства в Україні. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 4 (59). Ч. 2. С. 235–240.
6. Сорока М. Земельне питання у сфері здійснення державно-приватного партнерства. *Юридична Газета*. 2017. № 40 (590). С. 18–19.

References:

1. *Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak mekhanizm realizatsiyi novoyi rehional'noyi polityky: mozhyvosti zastosuvannya ta praktychni aspekty pidhotovky i vprovadzhennya investytsiynykh proektiv* [Public-Private Partnership as a Mechanism for Implementation of the New Regional Policy: Possibilities of Application and Practical Aspects of Preparation and Implementation of Investment Projects], Available at: http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf (accessed 24.09.2019).
2. Deryabin, M. (2008), *Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo: teoriya i praktika*. [Public-private partnership: theory and practice], *Voprosy Ekonomiki* [Economic issues]. vol. 8. pp. 61–77. Available at: <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2008-8-61-77> (accessed 24.09.2019).
3. Koval, Y. (2017), *Derzhavna pidtrymka u proektakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva*. [State support in public-private partnership projects]. *Vzglyad yurista : veb-sayt*. [Attorney's Eye: Website]. Available at: <http://jurblog.com.ua/2017/10/derzhavna-pidtrimka-u-proektah-derzhavno-privatnogo-partnerstva> (accessed 25.09.2019).
4. Vasileva, L.M. (2013), *Derzhavno-pryvatne partnerstvo v ahrorekreatsiyinyi sferi rehionu*. [Public-private partnership in the agro-recreational sphere of the region], *Ahrosvit*. no. 13, pp. 17–22.
5. Ogi, O.S. (2012), *Zemli yak ob'yekt derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini*. [Acres as an Object of Public-Private Partnership in Ukraine], *Visnyk KHNUVS*. no. 4(59), pp. 235–240.
6. Soroka, M. (2017), *Zemel'ne pytannya u sferi zdiysnennya derzhavno-pryvatnoho partnerstva*. [Land issue in the sphere of public-private partnership. Legal Newspaper], *Yurydychna Hazeta*. no. 40 (590), pp. 18–19.